

PÖLCZ ÁDÁM

**ANYANYELVÜNK, GONDOLKODÁSUNK GAZDAGÍTÓJA
ADAMIKNÉ JÁSZÓ ANNA 80 ÉVES**

Az elmúlt évtizedekben Adamikné Jászó Anna neve összeforrt a nyelvműveléssel, a retorikával és az anyanyelv-pedagógiával. Ha az olvasás- és írástanítás módszertanának modern alapjait, a szövegértő olvasás és az íráskészség fejlesztésének új lehetőségeit vagy a fogalmazástani legfontosabb lépéseit keressük, sokan az ő munkáihoz fordulunk. *A magyar nyelv könyve* (Adamikné 1991/2007 – amely nyolc kiadást ért meg, és a tanítóképzőkben a mai napig tankönyvként használják), *Az olvasás múltja és jelene* (Adamikné 2006), az *Anyanyelvi nevelés az ábécétől az érettségiig* (Adamikné 2001/2008) olyan monográfiák vagy másokkal közösen írt munkák, amelyek mind a mai napig haszonnal forgathatók, ha valaki az anyanyelv-pedagógia alapjait keresi.

Adamikné Jászó Anna 1966-ban kezdte pályafutását a budapesti Dózsa György Gimnáziumban, ahol magyart és oroszot tanított. 1975-től a Budapesti Tanítóképző Főiskola oktatója, 1980-ban részt vett a magyar nyelv főiskolai tantervének kidolgozásában. 1984-ben lett a nyelvtudomány kandidátusa, 1985-ban főiskolai tanárrá nevezték ki, 2009-től – akadémiai doktori értekezése megvédése után – egyetemi tanárként dolgozott 2012-es nyugdíjba vonulásáig. Pályafutása alatt számos tankönyvet

írt, tankönyvbírálatokat készített – ezek közül sokat az olvasás- és írástanítás témakörében. Lovász Gabriellával közös munkatankönyveiből (*Ablaknyitogató*, *Idővándor*) e sorok írója is tanult általános iskolai éveit alatt.

De „miért foglalkozik egy nyelvész az olvasással? Egyáltalán miért szükséges az olvasással foglalkozni? Manapság mindenki jár iskolába, az iskolában pedig mindenki megtanul olvasni. Mindenki?” (Adamikné 2006: 9) – kérdezi Adamikné Jászó Anna. Tanítványként mondhatom: a Tanárnő kérlelhetetlen kérdező és eltántoríthatatlan kritikus – olyan, aki legfőképpen felépít, és nem lerombol másokat. Akkor sem, ha meggyökeresedett elvek megkérdőjelezéséről van szó. Látva a szövegértő olvasás 21. századi problémáit, az írástanítás és -tanulás nehézségeit Adamikné Jászó Anna a legalapvetőbb kérdések megválaszolását tekintette feladatának: mik azok az elvi alapok az emberi gondolkodásban és a pedagógiatörténetben, amelyek megerősíthetik az iskola szerepét a gyerekek életében? De mindenekelőtt: milyen elméleti alapokkal kell rendelkeznie egy pedagógusnak, aki írni-olvasni tanít és/vagy olvasóvá nevel?

E kérdésfelvetésből következik a másik, általa kutatott terület, a nyelvművelés felé fordulás is. *Klasszikus magyar retorika* (Adamikné 2013) című monográfiájában – ókori szerzőkre támaszkodva – a megnyilatkozások stílusának alapkövetelményeként nevezi meg a nyelvhelyességet. Tudatosan, hiszen – ahogyan írja – „a nyelvtudomány valamikor a homéroszi időkben a nyelvművelésért született meg: előbb volt retorikai oktatás (az Íliászból tudjuk), előbb írtak retorikákat (a Kr. e. 5. századtól), s csak azután születtek meg az első nyelvtanok, a Kr. e. 2. században. Az igényes nyelvhasználatra való törekvés ősi és egyetemes emberi igény” (Adamikné 2013: 308). A nyelvi igényesség terjesztésének érdekében az eddig hivatkozott munkái mindegyikében tesz: a *Klasszikus magyar retorika* stílusról szóló fejezetében külön alfejezet szól a nyelvhelyességről; *A magyar nyelv könyve* leíró nyelvtani fejezeit (különös tekintettel a szófajtani-szóalaktani és a mondattani részekre) nyelvhelyességi megjegyzések, érdekes élőnyelvi példák színesítik. A nyelvhelyesség tudományos megítélése napjainkban ugyan nem éli reneszánszát, Adamikné Jászó Anna azonban fáradhatatlanul küzd azért, hogy a köztudatban tartsa a nyelvhasználat helyességének tudományos alapjait, örök törvényeit – így például azt, hogy a nyelvhelyességi kérdések alapja mindig ugyanaz: a szó és a mondat használatának megfelelősége. Emlékezetes gondolata volt a 2013. évi magyar nyelv hetének megnyitóján az, hogy az oly sokat támadott preskriptív nyelvészeti hagyomány (vagy amit így neveznek) valójában az irodalomtudomány vizsgálatába kellene, hogy tartozzon (Lyons nyomán), hiszen az irodalmi nyelvváltozat gazdagságát tükrözi (idézi Pölcz 2021).

Ha egyetemistaként az ember a nyelvi igényesség mellett még valamit megtanult Adamikné tanárnő óráin, az a rendszerezett és letisztult gondolkodás elsajátítására és a minél nagyobb műveltség megszerzésére való törekvés. Professzor asszony igazi strukturalista nézőpontot képvisel: minden fogalmat rendszerben kell kezelni, abból kiszakítani nem lehet, nem érdemes, mert félreértésekhez vezet, és megbontja a korábban jól felépített logikát. A rendszernek vagy egy elemének nem ismerete tévedéseket okoz, Adamikné Jászó Anna ezért határozott kritikusa az ismerethiányból fakadó félreértéseknek. Emlékezetes kritikai megjegyzése, amikor Rom Harrének a retorika-dialektika viszony értelmezésével kapcsolatos félreértésére utalt, miszerint mindaz, amit a szerző ír, „elfogadhatatlan” (Adamikné 2006: 354), Harré (1997) ugyanis figyelmen kívül hagyja az argumentáció valószínűségi jellegét.

A retorikával kapcsolatban azonban jóval tágabban kell körülnéznünk, ha Adamikné Jászó Anna munkásságát kívánjuk feltérképezni. A retorikáról szóló gondolatait Chaim Perelman és szerzőtársa, Lucie Olbrechts-Tyteca nézeti határozták meg, akik a *Traité de l'argumentation – la nouvelle rhétorique (Értekezés az érvelésről – Az új retorika, 1958)* című munkájukban fektették le az arisztotelészi alapokhoz visszatérő, azt modern felfogásban újragondoló retorika alapjait (ezeket később Perelman monográfiájában megismételte, kibővítette – vö. Perelman 1977). Az érvelés arisztotelészi értelmezésének köztudatba emelése azért volt jelentős, mert a 20. század tucatnyi retorikafelfogást követett, azonban egyik sem volt képes annyira holisztikusan értelmezni a retorikát, mint az érvelésre és a hallgatóság szerepére koncentráló Perelman és Olbrechts-Tyteca. Ennek nyomán Adamikné Jászó Anna az

ezredforduló környékén – többedmagával, de vezető szerepben – új fejezetet nyitott a hazai retorika kutatásában, oktatásában. Professzor asszony 1999-ben elindította a Kossuth-szónokversenyt az ELTE-n, és a rendezvény immár bő két évtizede szolgálja a magyar nyelvhasználat és gondolkodás fejlesztésének ügyét. A verseny azóta több kart is megjárt az egyetemen belül, jelenleg a Tanító- és Óvóképző Kar, valamint a Petőfi Kulturális Ügynökség szervezi a Kárpát-medence-szerte rangos eseményt. A versenyhez szakmai kiadványok (*Régi-új retorika* című sorozat) is kapcsolódnak, amelyek korábban évente, az utóbbi időkben két évente jelentek meg. Mindez azonban kevés lett volna rendszerezett tudás nélkül. Adamikné Jászó Anna két szerzőtársával – Adamik Tamással és Aczél Petrával – lefektette a klasszikus és modern retorika tudományának legújabb kori alapjait (Adamik et al. 2004), megteremtve ezzel a hazai retorikakutatás első korszerű kiadványát. Tanárnő néhány évvel később szerkesztőként részt vett a hiánypótló *Retorikai lexikon* (Adamik 2010) megírásában és összeállításában, majd az egyetemi tankönyvként használt *Klasszikus magyar retorika* is napvilágot látott (Adamikné 2013).

Adamikné Jászó Anna nyugdíjba vonulása után is fáradság nélkül feladatának tekinti az anyanyelvi nevelés, a nyelvművelés és a retorika tudományterületeinek kutatását. Ezek mellett azonban ma népszerűtlen vagy agyonhallgatott témákkal is szívesen foglalkozik, úgymint Jókai Mór, Arany János és Gárdonyi Géza munkáinak humorával, mindannyiuk retorikai műveltségével; a stilisztikai alapfogalmak tisztázásával (Adamikné 2019a), világos elhatárolásával; az anyanyelv-pedagógia elfeledett hagyományaival, pl. a mondattani alapú nyelvtanítással (bővebben lásd Pölcz 2022) és a fonomimikával (Adamikné 2006). Legmelegelőbbnek talán a humor témáját tarthatjuk, hiszen bár hétköznapi életünk része, tudunk róla, szeretjük is, nagy klasszikusainkról (Jókairól, Aranyról, Gárdonyiról) mégsem elsőként a humoruk jut eszünkbe. Hogy Adamikné Jászó Anna esetében mennyire szerteágazó kutatói-oktatói életpályáról van szó, arról az előzőekben már említett művek mellett az utóbbi években megjelent monográfiák és egyéb kiadványok címlistája is árulkodik: *A mondattani elv és a kisnyelvtanok – Az anyanyelvi tárgyak tanítása a magyar népiskolában 1868-tól 1905-ig* (Adamikné 2016a – a kötet az 1991-es kisdoktori értekezésének átdolgozott, kibővített formája); *Jókai és a retorika* (Adamikné 2016b), *Stilisztikai kasszótár – Szóképek, alakzatok és egyéb stílusesszközök szótára* (Adamikné 2019), *Humor és retorika az irodalomtanításban: az érvelés humora Arany, Jókai, Gárdonyi és Móra műveiben* (Adamikné 2021).

Mit mondhat egy tanítvány? Leginkább köszönetet, hiszen amit jómagam a retorikáról tudok, annak legnagyobb részét Adamikné Jászó Annától tanultam. És ezenkívül még sok mást is: egyenességet, fegyelmet, rendszerezettségre való törekvést, alaposágot, az elmélyülés szükségességének attitűdjét, műveltséget. Bízom benne, hogy Tanárnő munkásságán keresztül sokan felismerik a strukturák fontosságát, és egy olyan korban, amikor a fogalmak jelentése rendre megkérdőjeleződik, a jelentések felfejtésének fáradságos munkáját sem érzik majd tehernek. Adamikné Jászó Anna is így, ezzel a fáradsággal lett anyanyelvünk és gondolkodásunk gazdagítója.

Isten éltesse még nagyon sokáig!

Szakirodalom

- Adamik Tamás (főszerk.) 2010. *Retorikai lexikon*. Kalligram Kiadó. Budapest.
- Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra 2004. *Retorika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna (szerk.) 1991/2007. *A magyar nyelv könyve*. Trezor Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2001/2008. *Anyanyelvi nevelés az ábécétől az érettségiig*. Trezor Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2006. *Az olvasás múltja és jelene. Az olvasás grammatikai, pragmatikai és retorikai megközelítésben*. Trezor Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2013. *Klasszikus magyar retorika*. Holnap Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2016a. *A mondattani elv és a kisnyelvtanok – Az anyanyelvi tárgyak tanítása a magyar népiskolában 1868-tól 1905-ig*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2016b. *Jókai és a retorika*. Trezor Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2017. Humor, derű és bölcsesség az érvelésben Arany János epikája alapján. *Magyar Nyelvőr* 426–65.
- Adamikné Jászó Anna 2019a. A stilisztikai kategóriákról. *Magyar Nyelvőr* 1–24. <https://doi.org/10.19090/hk.2017.2.1-18>
- Adamikné Jászó Anna 2019b. *Stilisztikai kisszótár – Szóképek, alakzatok és egyéb stíluseszközök szótára*. IKU-tár 7–8. Interkulturális Kutatások Kft. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2021a. *Humor és retorika az irodalomtanításban: az érvelés humora Arany, Jókai, Gárdonyi és Móra műveiben*. Anyanyelvpolók Szövetsége – IKU. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2021b. Jókai első, a szabadságharc előtti novellái. Retorikai-nyelvi elemzés. *Magyar Nyelvőr* 134–58. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2021.2.134>
- Harré, Rom 1997. Meggyőzés és manipulálás. In: Pléh Csaba – Síklaki István – Terestényi Tamás (szerk.): *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Osiris Kiadó. Budapest. 627–41.
- Perelman, Chaim – Olbrechts-Tyteca, Lucie 1958. *Traité l'argumentation – la nouvelle rhétorique*. Presses universitaires de France. Paris.
- Perelman, Chaim 1977. *L'empire rhétorique*. Vrin. Paris.
- Pölcz Ádám 2021. *A nyelvművelés retorikai gyökerei. A nyelvhelyesség retorikai alapjainak hagyományáról*. MNYKNT–IKU. Budapest.
- Pölcz Ádám 2022. A mondattani elemzés életszerűségéről. *Magyar Nyelvőr* 177–85. <https://doi.org/10.38143/Nyr.2022.2.177>

Pölcz Ádám

egyetemi adjunktus

ELTE Tanító- és Óvóképző Kar
Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék

E-mail: polcz.adam@tok.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0001-7039-8323>